

Hrvatska kulturna i politička povijest

KRAJ 11. STOLJEĆA I POČECI UNIJE S UGARSKOM

OPĆA OBILJEŽJA

- Kasno 11. i 12. stoljeće predstavljaju razdoblje velikih političkih promjena.
- Hrvatska prolazi tranziciju od samostalnog kraljevstva prema uniji s Ugarskom.
- Razdoblje obilježeno borbom za prijestolje, jačanjem plemstva i crkvenim reformama.

Hrvatsko kraljevstvo nakon smrti kralja Petra Krešimira IV. (1074.)

- Na prijestolje dolazi **Dmitar Zvonimir** (1075.–1089.).

- Često se smatra da Zvonimirova vladavina označava vrhunac srednjovjekovne hrvatske države.

Krunjen u Solinu 1076. uz papinsko odobrenje.

Održava dobre odnose s Papom i Rimom.

Jača kraljevsku vlast i crkvene institucije.

Njegova smrt bez nasljednika izaziva političku nestabilnost.

Dmitar Zvonimir

- Zvonimir (Dmitar) bio je hrvatski kralj od 1075. do 1089.
- Podrijetlo mu nije potpuno poznato; moguće potomak Stjepana Suronje i član uglednog hrvatskog roda.
- Od početka 1060-ih bio je ban u slavonskom dukatu.
- Oženio se Jelenom Lijepom, kćeri ugarskog kralja Bele I. i sestra Geze I. i Ladislava I.
- Uz pomoć ugarskih kraljeva preoteo je sjevernu Dalmaciju i susjedno kopno od istarsko-kranjskih markgrofova.
- Nakon zarobljavanja Petra Krešimira IV., Zvonimir postaje kralj Hrvatske u 1075., zaobišavši Krešimirovog nećaka Stjepana II.
- Krunjen je od papinskog izaslanika Gebizona u Solinu i priznao se vazalom pape Grgura VII., obvezavši se na danak i darovanje samostana u Vrani.

Dmitar Zvonimir

- Tituliran je i kao kralj Hrvatske i Dalmacije te kao kralj hrvatski (Supetarski kartular, Bašćanska ploča).
- Oslanjao se na Crkvu i splitskog nadbiskupa Lovru, nastavljajući crkvene reforme i potporu glagoljašima.
- Papinska zaštita osigurala mu je sigurnost od napada, primjerice viteza Vecelina 1079.
- Vladao je dijelovima bizantske Dalmacije i dalmatinskim gradovima (Osor, Krk)
- Između 1081. i 1085. bio je saveznik normanskog kneza Roberta Guiscarda u ratovima protiv Bizanta, uključujući pomorske operacije s Dubrovnikom.
- Nakon smrti Roberta Guiscarda, Zvonimir je zadržao vlast nad cijelim kraljevstvom unatoč mletačkom naslovu dux Dalmatiae.
- Umro je 1089. u nejasnim okolnostima; legenda o nasilnoj smrti nije pouzdana, a nakon njega Hrvatska je ušla u razdoblje političke nestabilnosti jer sin nije naslijedio krunu.

Zvonimirova zavjernica

Krunidbena zavjernica kralja Dmitra Zvonimira datirana u 8. listopada 1075. ili 1076.

Sastavljena nakon njegove krunidbe u Solinu

Nije sačuvana u originalu

Prvu je zavjernicu prepisao kardinal Deusdedit oko 1091. – unio je u *Collectio canonum*

Danas se nalazi u Vatikanskoj biblioteci u kodeksu *Liber censuum*, koji se odnosi na posjede rimske Crkve – tamo ju je unio 1192. papin camerarius Cencije

Crkva sv. Petra i Mojsija u Solinu– Krunidbena crkva kralja Zvonimira

Sadržaj

Papin poslanik Gebizon uvodi u kraljevsku službu vojvodu Hrvatske i Dalmacije Zvonimira

Zvonimir postaje kraljem Hrvata i Dalmatinaca

Uz slavensko ime Zvonimir, uzima i kršćansko DMITAR (Demetrije)

Gebizon mu predaje:

- Znakove kraljevske vlasti: mač, žezlo i krunu
- Predaje mu i papinsku zastavu kao znak njegove vjernosti i podložnosti papi

»U ime svetoga i nerazdjeljivog Trojstva. Godine 1076 Gospodnjeg utjelovljenja, indikcije 14. mjeseca listopada. Ja Dmitar koji se zovem i Zvonimir po milosti Božjoj knez Hrvatske i Dalmacije izabran jednoglasno u sinodu po svemu svećenstvu i narodu za vladanje kraljevstvom Hrvata i Dalmatinaca, a od Tebe, gospodine Gebizone, koji imaš vlast od gospodina našeg pape Grgura kao poslanika Apostolske stolice, opremljen i za kralja u solinskoj bazilici postavljen zastavom, mačem, žezlom i krunom. Tebi se obavezujem, obričem i obećavam da ću nepromjenjivo vršiti sve što mi njegova časna svetost nalaže, da ću u svemu i po svemu čuvati vjernost prema Apostolskoj stolici, pa što god je u ovom kraljevstvu odredila ili će odrediti Apostolska stolica i njezini legati, na to ću nerazrješivo paziti, krojit ću pravdu, branit ću crkve, brinut ću se za prvine, desetinu i za sve što pripada u crkvu. Starat ću se za život biskupa, svećenika, đakona i podđakona da

čisto i prema propisima žive; štitit ću siromahe, udovice i siročad; ukidat ću nedopušteni brak među rođacima, odredit ću zakonito vjenčanje prstenovanjem i blagoslovom svećeničkim, a sklopljeni ne ću razriješiti. Protivit ću se prodavanju ljudi, te ću se s voljom Božjom pokazati pravedan u svemu što je u skladu s pravom. Određujem posavjetovavši se sa svim svojim primatima da ću od kraljevstva što mi je dano također svake godine na Uskrs platiti sv. Petru danak od dvjesta bizantskih dukata, te naređujem, stalno određujem i potvrđujem, da to čine dovijeka i oni koji budu poslije mene kraljevali.

Osim toga darujem i potvrđujem Apostolskoj stolici samostan sv. Grgura koji se zove Vrana, i sve blago njegovo, tj. srebrnu posudu u kojoj se nalaze ostaci sv. tijela istoga blaženog Grgura, dva križa, kalež i pliticu, dvije zlatne krune, draguljima ukrašene, Evanđelje srebrom okovano i sva njegova pokretna i nepokretna dobra; neka bude uvijek taj samostan svratište poslanicima sv. Petra i sasvim u vlasti njihovoj, ali s tim dodatkom da se ni u čije druge ruke ne preda nego da u sve vrijeme bude vlasništvo sv. Petra i da ga je i moji nasljednici brane, pa da bude slobodan i siguran od svakog čovjeka. A otme li čija smjelost nepromišljenom drskošću spomenutom samostanu blago što mu je dano, neka čuje onaj strašni glas sučev što će ga đavo sa svojim anđelima čuti.

Osim toga, jer Bogu služiti znači isto što i kraljevati, predajem se i preporučam u tvoje ruke namjesto u ruke blaženomu Petru i našem gospodinu papi Grguru i njegovim nasljednicima na stolici apostolskoj. Ovu zavjernicu potvrđujem prisegom: Ja, velim, Dmitar koji se zovem i Zvonimir, po milosti Božjoj i po daru stolice apostolske kralj, bit ću od ovog časa unaprijed vjeran sv. Petru i gospodinu mojemu Grguru i zakonitim nasljednicima njegovim; ne ću sudjelovati ni riječju ni djelom ako bude on sam ili buduće pape iza njega ili poslanici njihovi izgubili život ili udove ili bili zarobljeni; a naum koji bi mi povjerili ne ću nikome na štetu njihovu hotimice otkriti. Kraljevstvo pak, što mi ga tvoja ruka, opate Gebizone, predaje, čuvat ću vjerno i ne ću ono a ni vrhovnu vlast nad njim nikad ni u kakvoj namisli oteti stolici apostolskoj. Gospodina moga papu Grgura i njegove nasljednike a i poslanike, ako dođe u moju oblast primit ću časno i čestito ću s njima postupati i otpraviti ih; odakle god me pozovu ja ću im iskreno kako budem mogao služiti.«

Kriza nasljedstva nakon Zvonimirove smrti

Pojavljaju se različiti pretendenti na prijestolje.

Dio plemstva podržava **Arpadoviće** (ugarsku dinastiju).

Drugi dio traži nastavak domaće loze.

To dovodi do **gubitka neovisnosti**.

Nakon 1091. kralj **Koloman Arpadović** započinje pohod na Hrvatsku.

Osvaja sjeverne dijelove i postaje stvarni vladar.

1102. godine sklapa se **Pacta Conventa** (tradicionalno tumačenje).

Pacta Conventa (1102.)

- Sporazum između hrvatskog plemstva i ugarskog kralja Kolomana.
- Hrvatska priznaje kralja, ali zadržava **autonomiju**:
- vlastiti sabor,
- ban kao kraljev zamjenik,
- zadržavanje običajnog prava.
- Moderni povjesničari raspravljaju o autentičnosti dokumenta.

Dvojna kruna – Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo

Od 12. stoljeća Hrvatska je u **uniji** s Ugarskom.

VAŽNA ULOGA BANA

- Ban postaje kraljev zamjenik u Hrvatskoj i Dalmaciji.

Kralj je zajednički, ali institucije ostaju odvojene.

- Najpoznatiji banovi 12. stoljeća:

- Ban Borić (oko 1150-1163.)

- Ban Beloš (ugarski plemić srpskog podrijetla).

Središte vlasti postupno se premješta na sjever.

- Banovi imaju vojnu, sudsku i upravnu vlast.

Društvo i Crkva

Plemstvo jača: darovnice kralja i banova

Crkva:

Crkvene reforme po uzoru na Rim

Stvaraju se veliki zemljoposjedi

Darovnice samostanima

Društvo se dijeli na zemljoposjednike, kmetove
i gradsko stanovništvo

Kartulari

Hrvatsko plemstvo u 12. stoljeću

Formiraju se moćne plemićke obitelji:

- Šubići, Frankapani, Babonići.

Plemstvo postaje nositelj lokalne vlasti.

Utjecaj raste na račun kraljevske moći.

Gradovi

Rast ekonomske i političke moći obalnih gradova: Zadar, Split, Trogir, Dubrovnik.

Trgovina s Italijom, osobito s Venecijom.

Na kontinentu sporiji razvoj urbanih središta.

Odnosi s Venecijom

Venecija jača utjecaj na istočnoj obali Jadrana.

Povremeni sukobi s hrvatskim i ugarskim vladarima.

Zadar i drugi gradovi mijenjaju lojalnost između Venecije i Ugarske.

Kultura i pismenost

- Latinski jezik dominira u administraciji i Crkvi.
- Razvija se glagoljica na obalnim područjima.
- Prvi pisani spomenici: Bašćanska ploča (oko 1100.).
- Bašćanska ploča
- Nastala za vrijeme kralja Zvonimira.
- Najstariji sačuvani cjeloviti tekst na hrvatskom jeziku.
- Svjedočanstvo o razvoju hrvatskog jezika i pismenosti.